

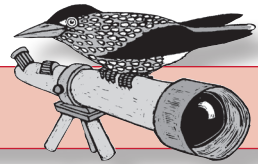
meer te weten te komen over de zes Britse uilen, maar gaandeweg raakt zij zo geboeid dat zij haar queeste steeds verder uitbreidt, om uiteindelijk meer te weten te komen over de dertien soorten uilen in Europa. Zij maakt talloze reizen om uilen te kunnen zien en zoekt informatie uit allerlei bronnen. Ze bouwt talloze contacten op met mensen die uilen beschermen, en terreinbeheerders, maar ook met asielhouders en mensen die uilen fokken. In de loop van de tijd blijkt haar zoon een ziekte te hebben en dan gaat een deel van het boek ook over haar zorg voor haar zoon. Darlington zet de zoektocht dan zonder hem voort om hem betoverende verhalen te kunnen vertellen over het leven van uilen, inclusief de mythen die daarover bestaan. Op een heel persoonlijke wijze beschrijft

Darlington wat haar ertoe drijft steeds meer over uilen te weten te komen en vooral hoe zij de ontmoetingen met uilen in het veld (en soms ook in gevangenschap) ervaart. Daarnaast bevat het boek een indrukwekkende hoeveelheid biologische en ecologische gegevens over uilen. Darlington heeft zich duidelijk geheel vastgebeten in het onderwerp en zij weet zo op een boeiende wijze een enorme hoeveelheid feiten te behandelen. Een bijzonder boek!

RAK

Darlington, M. (2018): De magie van uilen. 21,5 x 13,5 cm. 335 bladzijden. Paperback. ISBN 978 90 446 3751 9. Uitgeverij Prometheus, Amsterdam. Prijs: €21,99.

Uit Het Veld

Papootje

Al enkele jaren hebben wij jaarlijks gezelschap van een mannetje Boerenzwaluw (*het Vogeljaar* 63(1):34-36). Het gedicht 'The Swallow' van Christina Rossetti geeft heel precies aan wat deze zwaluw doet. Deze bijzondere Boerenzwaluw – die wij inmiddels goed hebben leren kennen – deed dat zelfs al een aantal seizoenen lang. Al zeven keer volbracht hij de heldhaftige tocht over Europa, de Middellandse Zee, de Saharawoestijn en over de Kreeftskeerkring, helemaal naar het verre Afrika.

Het overbruggen van die enorme afstand met onderweg talloze gevaren en dat zowel heen, maar ook weer terug, is op zich al een geweldige prestatie, maar dat hij ieder nieuw

Papootje op zijn 'praatstoel'.
Foto: Jos Blijlevens.

seizoen exact naar zijn thuisfront wist te navigeren is gewoon een wonder dat ons verstand te boven gaat. Iedere lente was het dan ook een blij weerzien. Ook dit voorjaar, toen hij op woensdag 18 april luid kwetterend zijn opwachting maakte in de schuur.

Ik praatte altijd tegen hem, hij luisterde met z'n kopje scheef en als ik zweeg begon hij weer 'te vertellen'. Niet in het luid kwetterende, kwebbelende boerenzwaluwjargon maar meer een zachtjes keuvelend verhalen. Heel, heel bijzonder. Zijn 'vaste' vrouwtje (zijn tweede van de drie gedurende zijn lange leven), deed er het zwijgen toe maar hing dan vertrouwelijk met haar kopje over de inmid-

The Swallow,

*Fly away, fly away, over the sea,
Sun-loving swallow, for summer is done.
Come again, come again, come back to me,
Bringing the summer and bringing the sun.*

Christina Rossetti

Papootje op een balk in de schuur, zijn territorium, dat hij altijd fel verdedigde. Hij hield het aantal broedparen daar op maximaal vier à vijf.

Foto: Jos Blijlevens.

dels hoog opgemetselde nestrand te luisteren. Naarmate er meer zwaluwen thuiskwamen, kreeg hij het te druk voor dit soort onderonsjes, want er moest voor worden gewaakt dat het te vol in de schuur raakte naar zijn zin. Ik vermoed dat het paartje late nieuwkomers (26 mei) hem te veel is geworden en dat hij zich met de hevige schermutselingen die voorafgingen aan hun nestbouw, nota bene pal tegenover het zijne, behoorlijk heeft geforceerd. De hier gevreesde, fel jagende Sperwer heeft hij op zondag 3 juni niet kunnen ontwijken. Wij noemden hem 'Pootje' of 'Papootje,' omdat hij na een eerdere aanvaring met de Sperwer al eens een defect had opgelopen bij zijn linkerpoot. Hij liet nu niet alleen twee vrouwtjes achter (sinds vorig seizoen was er een vrijgezelle vrouw bijgekomen) met respectievelijk vijf al wat grotere en een nog onbekend aantal pas uit het ei gekomen jongen. Daarnaast ook een verdrietige 'soul mate', want zo voelt dat voor mij.

Laten we hopen op gunstige weersomstandigheden zodat beide vrouwtjes, die er nu alleen voor staan, het vergaren van voldoende voedsel voor de kuikens kunnen blijven opbrengen en daarmee zijn laatste broedsels tot wasdom en zijn jongen op eigen wieken kunnen geraken.

■ Mirjam Wiskerke-Zijdwind, Oudelande, e-mail: wiskerke-zijdwind@planet.nl.

Een volhardende Jan-van-gent

Ik ga regelmatig een strandwandeling maken en altijd zie ik dan wel iets bijzonders. Deze keer was het echter iets met een wat bizar karakter. Een dode Jan-van-gent. Sowieso een vogel die soms met een westerstorm richting strand wordt geblazen, en als je geluk hebt zie je er dan eentje over je heen vliegen. Nu dus

een dode, zo te zien gave vogel.

Wat het bizar maakte was zijn of haar laatste avondmaal, dat nog duidelijk uit zijn bek kwam. Een makreel is blijven hangen in zijn keel en de vogel is er blijkbaar in gestikt.

Eerst dacht ik nog aan een flauwe grap. Dode vogel en iemand die er een vis in stopt. Maar nee, dit was echt gebeurd en lag nu voor het wandelend publiek te kijk.

Uiteraard heb ik er foto's van gemaakt. Ik ben doorgelopen en heb af en toe omgekeken. Het was duidelijk dat iedereen die de Jan-van-gent passeerde, er even stil bij bleef staan. Ik denk dat men, net als ik, probeerde te achterhalen hoe dit drama had kunnen gebeuren. Een mooi en bizar tafereel.

Ik trof deze vondst aan op donderdagochtend 29 maart 2018 op het zuidelijk deel van het strand van Bergen aan Zee. Het zal ongetwijfeld vaker gebeuren dat een vogel zich in een prooi verslikt, maar zoals ik mij heb laten vertellen, is het redelijk zeldzaam dat deze mooie vogel zo gaaf is aangespoeld.

■ Marjolein Moens, e-mail: mail@marjoleinmoens.nl.

Dode Jan-van-gent die zich heeft verkeken op een makreel, maar tot het laatst toe aan zijn prooi heeft vastgehouden.

Foto: Marjolein Moens.

Papegaaien kunnen slim handel drijven

Om een grotere beloning te krijgen ruilen papegaaien graag een voorwerp in voor voedsel. De Buffonsara doet dit het slimst.

Papegaaien zijn in staat berekenend beslissingen te maken waardoor ze een zo hoog mogelijke beloning krijgen. Een groep ornithologen uit Duitsland, Spanje en Italië voerde tests uit met 31 papegaaien van vier verschillende soorten. De dieren konden voorwerpen ruilen voor voedsel en moesten daarbij ook keuzes maken tussen een kleine beloning nu of een grotere beloning later.

De meeste dieren bleken dat principe goed te snappen. De resultaten verschenen eind augustus in Scientific Reports. Deze beloningstesten worden vaker gedaan. Diersoorten zoals chimpansees, kaketoos en honden blijken in staat voedsel van lage waarde te ruilen voor voedsel van hoge waarde. De nieuwe studie is de eerste waarin papegaaiensoorten oneetbare voorwerpen konden ruilen voor voedsel. Een betere opzet, omdat vogels de taak met hun snavel uitvoeren. Het vraagt meer van een dier om eten om te ruilen als ze het al in hun bek hebben. Via deze test wilden de ornithologen meer te weten komen over keuzegedrag bij wilde papegaaien. Hoe bepalen ze waar ze heen gaan en of een plek met bepaalde voedselsoorten het waard is om er te blijven?

Zonnebloempitten

De vier vogelsoorten in het experiment (de Buffonsara, de Blauwkeelara, de Grijze Roodstaartpapegaai en de Blauwkopara) konden een metalen ring ruilen voor maïskorrels – het minst waardevolle voedsel. Een metalen haakje ruilden ze in voor begeerlijker zonnebloempitten en een plastic pijpje leverde de hoofdprijs: stukjes walnoot. Toen de dieren dat principe door hadden, kregen ze een aantal keuzes voorgeschoteld. Zo konden ze maïskorrels of het pijpje later weer inruilen voor walnoot. Om uit te sluiten dat de dieren een voorkeur hadden voor voorwerpen, konden ze bijvoorbeeld ook zonnebloempitten of de metalen ring kiezen.

Individen van alle papegaaiensoorten wisten de gunstigste keuze te maken en deden niet onder voor bijvoorbeeld chimpansees. De Buffonsara, één van de grootste papegaaiensoorten ter wereld, presteerde het beste. De Grijze Roodstaartpapegaai ging af en toe de mist in als de keuze bestond uit voedsel en een voorwerp van dezelfde waarde. Sommige kozen het voorwerp, om dat later alsnog in te ruilen voor het voedsel. De onderzoekers denken dat dit komt omdat deze dieren graag met voorwerpen spelen en vanuit dat opzicht is de keuze voor het voorwerp best slim. Zo kunnen ze én spelen, én eten.

Bron: NRC Handelsblad, 12 september 2018.

GS

Met de vroege landbouw kwam ook de Huismus

Het DNA van de Huismus is in kaart gebracht. De soort evolueerde toen de mens

Door het DNA van de Huismus in kaart te brengen is veel bekend geworden over de samenhang tussen deze vogelsoort en mensen. Huismussen zijn cultuurvolgers die sterk afhankelijk zijn van de mens. Zij kunnen verschijnen op plaatsen waar mensen zich vestigen, maar ook weer verdwijnen in gebieden waar mensen verdwenen zijn.

Foto: Wim Smeets.

landbouw uitvond. De mus leerde zetmeel te verteren.

Wat heeft de Huismus gemeen met soorten als de Bruine Rat, de Bedwants en de Hoofdluis? Ze zijn allemaal cultuurvolgers, aangepast aan een leven in de buurt van de mens. Van Huismussen is zelfs bekend dat ze plaatselijk uitsterven als een nederzetting verlaten wordt. Ondanks die nabijheid was er van de evolutie van de Huismus heel weinig bekend. Daarom hebben Noorse biologen, samen met collega's uit Iran en Kazachstan, nu het genoom van de vogelsoort in kaart gebracht en zo geanalyseerd hoe die afhankelijk van de mens werd, schrijven ze in Proceedings of the Royal Society B.

De Huismus *Passer domesticus* komt vrijwel wereldwijd voor: aanvankelijk leefde de soort in Europa en Centraal-Azië, maar door de eeuwen heen werd hij ook (al dan niet opzettelijk) geïntroduceerd in Australië, Nieuw-Zeeland, Noord- en Zuid-Amerika en zuidelijk Afrika.

Afgesplitst van de Bactrianusmus

Zo'n 11.000 jaar geleden blijkt de Huismus zich te hebben afgesplitst van de Bactrianusmus *Passer domesticus bactrianus*, een huidige ondersoort die in het Midden-Oosten en op de steppes van Centraal-Azië leeft. De Bactrianusmus gedraagt zich heel anders dan de Huismus: hij migreert, blijft uit de buurt van mensen en voedt zich vooral met zaden van wilde grassen, niet met de zaden van landbouwgewassen. Dat is ook aan de bouw van de kop te zien: de snavel is iets kleiner dan die van de Huismus.

In de periode van de afsplitsing vond de

Neolithische revolutie plaats: de landbouwrevolutie waarbij rondtrekkende jager-verzamelaars zich begonnen te vestigen in nederzettingen. Op basis van een computermodel concluderen de biologen dat er rond zesduizend jaar geleden een toename in het aantal Huismussen te zien was, gelijktijdig met de uitbreiding van de landbouw.

De onderzoekers wilden achterhalen welke genen betrokken waren bij die afsplitsing. Ze vonden twee kandidaatgenen: het ene gen beïnvloedt de ontwikkeling van de schedel, het andere zorgt voor aanpassing aan zetmeelrijke voeding – handig voor een soort die in de buurt van mensen wil overleven. Datzelfde ‘zetmeelgen’ is ook bij honden aangetoond. Naast het DNA van Huismussen en Bactrianusmussen onderzochten de wetenschappers ook dat van Spaanse Mussen *Passer hispaniolensis* en Italiaanse Mussen *Passer italiae*, die niet nauw samenleven met de mens. Deze soorten vertonen qua gedrag veel meer overeenkomsten met de Bactrianusmus dan met de Huismus.

Bron: NRC Handelsblad, 8 augustus 2018.

LITERATUUR:

Ravinet, M., T.O. Elgvin, C. Trier, M. Aliabadian, A. Gavrillov & G.-P. Sætre (2018): Signatures of human-commensalism in the house sparrow genome. Proceedings of the Royal Society B, 8 augustus 2018. DOI: 10.1098/rspb.2018.1246 (online beschikbaar).

GS

Kraanvogels nestelen weer in Brabant en Limburg

Het gaat bijzonder goed met de Kraanvogel in Nederland. De populatie is dit jaar met maar liefst vijfenveertig procent gegroeid ten opzichte van 2017.

Voor het eerst werd er weer gebroed in Limburg en Noord-Brabant. Naar liefst 32 paartjes vestigden zich in de Nederlandse natuur.

Van alle broedparen hadden ongeveer vijfen-twintig een nest, twaalf daarvan kregen daadwerkelijk kuikens. Van de twintig kuikens vlogen er slechts zeven uit. Een belangrijke oorzaak is de droge zomer. Ook werden twee kuikens doodgedreden.

Kraanvogels trekken aan het begin van de lente graag naar Scandinavië. Na honderden jaren afwezigheid kwamen zij pas in 2001 weer voor het eerst in Nederland om er te broeden. De populatie is sindsdien gestaag gegroeid: acht paar in 2014, 22 in 2017 en nu dus 32.

Broedende Kraanvogels zijn niet meer beperkt tot het noordoostelijke deel van het land. Er komen nu ook in Noord-Brabant en Limburg enkele broedgevallen voor. Foto: Herman van der Hart.

Kraanvogels worden 1,3 m lang. De monogame grijze vogels zijn herkenbaar aan de rode vlek op het achterhoofd en een trompetterende roep. Ze houden van nattigheid. Kraanvogels nestelen zich daarom graag in hoogvenen, heidevelden of bossen met heide en vennen.

Driekwart van de broedparen verblijft in Drenthe en Friesland. Onder meer het Drentse park Dwingelderveld is erg populair onder de vogels: daar zaten dit jaar zes paren. In het natuurpark Fochteloërveen – op de grens van Drenthe en Friesland – vestigden zich zelfs acht broedparen.

De afgelopen jaren zwierven al meerdere kraanvogelparen in Noord-Brabant en Limburg en in 2018 vestigden drie paren zich in de hoogveengebieden de Groote Peel en de Mariapeel. In allebei de gebieden broedde een kraanvogelstel, het derde paar nestelde nog niet. Dat is volgend jaar, nu ze zich voor het eerst gevestigd hebben, wel goed mogelijk.

Rust en nattigheid

Marc Scheurkogel van Vogelbescherming Nederland zegt dat in Nederland ruimte is voor ongeveer honderd paren. Een broedpaar heeft namelijk vijftig tot vierhonderd hectaren nodig. Tegelijkertijd vinden ze het wel fijn om een ander stel op drie tot vijf kilometer afstand te hebben. ‘Op een gegeven moment zal er gewoon geen plek meer zijn,’ stelt Scheurkogel.

Een echt duidelijke verklaring voor het succes van de Kraanvogel kan Scheurkogel niet geven. Mogelijk is het te danken aan het opzetten van Natura 2000, het Europese netwerk van beschermde natuurgebieden. Voor Kraanvogels is het cruciaal dat ze een rustige plek hebben. ‘Het zijn schuwe vogels, ze zoeken

plekken waar ruimte is om je te verstoppen. Als je in de buurt komt, blijven ze niet op hun nest zitten.'

Bron: NRC Handelsblad, 19 september 2018.

GS

Grootste kolonie Koningspinguïns hard gedaald

Het Franse onbewoonde eiland Île aux Cochons in de Indische Oceaan kende ooit de grootste kolonie van Koningspinguïns. Wetenschappers hebben onlangs een opmerkelijke ontdekking gedaan. De kolonie van de op één na grootste pinguïnsoort is de afgelopen vijfendertig jaar op het eiland met bijna negentig procent geslonken. Het eiland, dat hoort bij de Crozeteilanden tussen Antarctica en Afrika, stond in de jaren tachtig van de vorige eeuw bekend als belangrijke broedplaats van de Koningspinguïn. Het was de op één na grootste pinguïnkolonie in de wereld.

Sindsdien is het aantal van ruim twee miljoen Koningspinguïns (met 500.000 paren die broeden) geslonken tot 200.000 (met 60.000 paren die broeden). Dat is gebleken uit luchtfoto's en satellietbeelden, schrijven onderzoekers in het wetenschapsblad Antarctic Science.

Volgens gegevens van de IUCN (2017) zijn Koningspinguïns geen bedreigde soort, maar de grootste kolonie op het Franse eiland Île aux Cochons is wel dramatisch afgenomen.

Foto: Ben Tubby (Bron: flickr.com, CC BY 2.0, Wikimedia Commons).

Onverwacht

De onderzoekers gebruiken satellietbeelden waarop de oppervlakte wordt weergegeven die de pinguïns op het eiland gebruiken om te broeden. Men vergeleek beelden uit 1982, 2005 en 2015. 'Die oppervlakte wordt steeds kleiner,' aldus Henri Weimerskirch, onderzoeksleider en ecooloog bij het Centre for Biological Studies in het Franse Chizé. 'Die afname is volledig onverwacht en overduidelijk. In de kolonie op het eiland leefde ooit een derde van alle Koningspinguïns op de wereld,' zegt Weimerskirch. Volgens de wetenschappers is er vooraan nog geen plausibele verklaring te geven voor zo'n ongekende daling van de pinguïnpopulatie. Vermoedelijk speelt klimaatverandering een rol, in combinatie met een afname van voedsel. De onderzoekers hopen snel weer eens voet op het eiland te zetten, de laatste keer was dat in 1982. Toen was ook Weimerskirch daarbij.

Bron: Algemeen Dagblad, 31 juli 2018.

GS

Jaarlijks verdwijnt 500 miljoen ton aan insecten in de snavels van vogels

Vogels hebben relatief veel energie nodig; zelfs nog meer dan spinnen. Wereldwijd verbruiken ze per jaar net zoveel energie als de stad New York.

Een gedachte-experiment: stel dat er geen zwaluwen waren. Dan zou de lucht zwart zien van de insecten, want een zwaluw eet duizenden insecten per dag. Hoe zit dat eigenlijk op wereldschaal? Hoeveel insecten eten alle vogels bij elkaar? Drie biologen uit Zwitserland, Turkije en de Verenigde Staten rekenden het uit: de ruim tienduizend vogelsoorten op aarde eten samen jaarlijks vierhonderd tot vijfhonderd miljoen ton insecten. De energie die de vogels daaruit halen, komt overeen met het energieverbruik van een stad als New York. Dat schreven de onderzoekers in het blad The Science of Nature.

Is dat nu veel of weinig? Het is relatief veel, vinden de biologen. Alle vogels wegen samen bij elkaar maar drie miljoen ton: veel minder dan bijvoorbeeld spinnen (25 miljoen ton) of mieren (280 miljoen ton). De spinnen, met hun ruim acht keer zoveel biomassa, eten ongeveer evenveel insecten als de vogels (vierhonderd tot achthonderd miljoen ton), zo berekenden deze auteurs al eerder.

Bron: NRC Handelsblad, 10 juli 2018.

GS